

УДК 355.359.07

Є. В. ДЕНИСЕНКОначальник відділення організації заочного та дистанційного навчання
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків**АДМІНІСТРАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто проблему компетентнісного формування й розвитку адміністративного компонента управлінської культури військових керівників (командирів) у контексті становлення кожної особистості майбутнього офіцера як компетентного, відповідального, здатного до постійного самовдосконалення фахівця з науковим, професійним, адміністративним і управлінським світоглядом, творчим практичним мисленням, спроможного й готового ефективно вирішувати весь комплекс складних завдань, що стоять перед ним як суб'єктом управління в різних військових структурах, підрозділах і навчальних закладах, здатного неперервно нарощувати свій управлінський потенціал і практичний досвід у складних умовах сучасного інформаційного суспільства та реальних бойових дій на сході країни. Акцентовано, що адміністративна культура – це мистецтво забезпечення гармонійного існування та розвитку всіх ланок військової організації, а також кожної особистості в ній.

Ключові слова: *військове управління, компетентнісний підхід, специфіка адміністративної військової діяльності, адміністративно-управлінська культура майбутніх офіцерів, стиль керівництва.*

Проблема формування й розвитку управлінської культури військових керівників (командирів) та її спрямованості на становлення кожної особистості майбутнього офіцера як компетентного, відповідального, здатного до постійного самовдосконалення фахівця з адміністративним і управлінським світоглядом, розвинутим творчим практичним мисленням, спроможного й готового ефективно вирішувати весь комплекс завдань з управління військами, що постають перед ним у різних військових підрозділах, а також спроможного неперервно нарощувати свій управлінський потенціал і практичний досвід у складних умовах реальних бойових дій на сході країни, нині є актуальним системним організаційно-управлінським, психологічним та військово-педагогічним питанням.

Сьогодні в контексті специфіки сфери управління у військах затребуваним є військовий фахівець, зорієнтований на сучасні суспільні пріоритети, здатний до особистісної та професійної самоактуалізації й саморозвитку в адміністративно-управлінській діяльності, який володіє різноманітними методиками, технологіями та засобами військового лідерства, спроможний стати творчим суб'єктом управлінської діяльності в досить складних умовах сучасної української дійсності. Водночас, як свідчать результати аналізу зразків управлінської діяльності, в українському суспільстві спостерігається тенденція зростання кількості військових керівників, які мають недостатню підготовленість до управлінської діяльності в обставинах військових дій, слабкі знання сучасних технологій і засобів управління в бойових (або на-

ближених до бойових) умовах. Ці недоліки значною мірою зумовлені незадовільною сформованістю адміністративно-управлінської культури в процесі набуття фахової компетентності майбутніми офіцерами.

Проблематиці підготовки майбутніх офіцерів до управління військами присвячені праці Ю. Аллерова, С. Бабака, Є. Башкатова, В. Довбні, О. Каверіна, А. Пожидаєва, С. Полтарака, І. Роліна, С. Стародубцева, В. Троблюка, О. Флоріна, М. Шаповала та ін. Потребують упровадження у військових навчальних закладах наукові аспекти, розкриті в педагогічних працях вітчизняних та зарубіжних учених: В. Бондаря, В. Гуменюк, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Н. Коломінського, О. Козлової, Л. Кравченко, В. Олійника, О. Мармази, В. Маслова, О. Пехоти, Т. Сорочан, Т. Сущенко та ін. Питання змісту управлінської культури особистості розглядали Г. Дмитренко, І. Іванова, Н. Костильова, С. Королюк, О. Савченко, Г. Тульчинський, В. Шепель та ін.; особливості управлінської культури на засадах теорії і технологій менеджменту та лідерства останніми роками досліджували В. Базилевич, Л. Васильченко, І. Зязюн, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Крижко, М. Лапшина, П. Мілютін, Н. Островерхова, Є. Павлютенков та ін. Як окремий напрям учені розглядають аспекти адміністративної культури керівників організацій (М. Вебер, В. Казимиренко, Л. Орбан-Лембрик, П. Петровський, Е. Шейн та ін.).

Метою статті є виокремлення методологічних характеристик адміністративного компонента управлінської культури майбутніх офіцерів як суб'єктів військового управління на засадах компетентнісного підходу.

Досягнення високих результатів у виконанні завдань службово-бойової діяльності тим або іншим військовим підрозділом залежить від якості управління ним. Успіхи підрозділу, як і невдачі, зазвичай пов'язують із його командиром. Не буває поганих військових організацій та колективів, є нестачею підготовлені до військового адміністрування військові керівники.

До головних ознак, що роблять військове управління специфічним, військові фахівці зараховують таке:

1. Органи військового управління створюються державою і є носіями державної влади, яка реалізується в особливій правовій формі впливу на об'єкти військового управління. Особливість полягає в тому, що об'єкти військового управління повинні безперечно, чітко й у встановлені терміни трансформувати рішення органів військового управління в процес власного функціонування.

2. Об'єкти військового управління мають у своєму складі озброєння, військову й спеціальну техніку, а суб'єктам військового управління надається право у визначених законодавством випадках її застосовувати.

3. Військове управління – багаторівневе; його рівнями є: стратегічний (вищий, тобто державний), оперативний (оперативно-стратегічний і оперативно-тактичний), а також тактичний (підрозділ, військова частина, з'єднання).

4. Реалізація управлінських рішень у військовій справі передбачає свідомий ризик, на який мусять іти виконавці. Головним мотивом у їхніх діях у більшості випадків є не матеріальне стимулювання, а почуття відповідальності за безпеку країни [5, с. 33–34].

Таким чином, військове управління в сенсі адміністрування охоплює практичну сторону військової діяльності щодо вирішення організаційно-управлінських завдань воєнного будівництва, забезпечення життєдіяльності військових формувань у мирний і воєнний час та їх застосування з метою забезпечення воєнної безпеки країни й виконання інших функцій, пов'язаних із використанням значних сил і засобів у порядку, передбаченому законами країни.

Аналіз змісту військового управління та визначення його специфічних ознак дають підставу стверджувати, що управлінська діяльність командира має бути жорстко регламентованою, адже за кожним його рішенням стоїть ризик, що пов'язаний із людьми, технікою та матеріальною відповідальністю.

Це зумовлює посилення уваги до адміністративного компонента управлінської культури майбутніх офіцерів та до необхідності його розгляду на засадах компетентнісного підходу, який уможлиблює поєднання військових знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей з питаннями демократії та культури демократичного врядування в країні загалом. Подібні завдання висвітлені відомими зарубіжними авторами (М. Вебер, К. Поїшер, Ф. А. Гаєк, Р. Д. Патнем, К.-О. Апел, Ю. Габермас, Р. Дарендорф, Ж. Мере та ін.) та відображені в нормативно-правових документах українського державотворення. Як зазначають фахівці із соціального управління, усвідомлення важливої закономірності того, що вирішення сучасних завдань реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування можливе на шляху впровадження нової культури – культури публічного адміністрування, стає примітною ознакою нашого сьогодення [1; 2; 3; 10; 11]. Завдання формування адміністративної культури демократичного зразка ставили й раніше [6; 12], проте його виконання гальмувалося дією низки причин, головною з яких була недостатність її теоретичного осмислення, потреба глибокого дослідження методологічних аспектів цивілізаційної практики управління, зокрема у військовій організації.

Базовою для тлумачення адміністративної культури нині вважають послідовно проведену М. Вебером думку про залежність культури управління в кожній країні від загальної культури суспільства; ученим визначено легітимність як відповідність діяльності “штабу управління” рівневі бачень і очікувань громадян та легальності як характеристики публічного врядування, що “існує завдяки встановленим правилам” [1, с. 157–158]. Дослідження адміністративної культури військових фахівців є своєрідним методолого-теоретичним продовженням концепції демократичного врядування, яка акцентує увагу на реалізації “владних повноважень державними органами і органами місцевого самоврядування в органічному взаємо-

зв'язку і за безпосередньої участі громадян, їхніх організацій у вироблені та реалізації публічної політики” [6, с. 48]. Врахуємо також те, що культура демократичного врядування часто визначається й певною мірою ототожнюється з організаційною культурою, що в обставинах військового управління може бути виправданим з огляду на його специфічні властивості. Організаційну культуру в загальному контексті проблеми розроблено на сьогодні значно краще, вона є структурованою, тому екстраполяція її окремих положень на адміністративну культуру майбутніх офіцерів може бути одним із можливих шляхів пошуку вирішення проблеми [3].

У контексті військового управління можна обрати визначення організаційної культури як “матриці колективних базових уявлень” [13, с. 31], що поділяються членами організації та відтворюють характер її існування – на надособистісному або інтерсуб’єктивному рівнях. Цю характеристику закономірно поширено на адміністративну культуру з уточненням, що остання формується інституційно, у своїх основних рисах задається чинним політичним режимом країни і структурою управління збройними силами. Отже, П. Петровський підкреслює, що принциповою відмінністю адміністративної культури від організаційної є її інституційна заданість або чітка нормативно-правова регламентованість діяльності всіх суб’єктів [9]. Учений вважає необхідним розкриття змісту та цінності гуманітарного складника адміністративної культури як важливого чинника підвищення ефективності сучасного публічного адміністрування та поширення цивілізаційних зразків забезпечення розвитку кожної особистості в усіх суспільних організаціях, зокрема у військовій.

На думку більшості фахівців, які досліджують окреслену проблему, вивчення адміністративної культури неможливе без звернення до культури взагалі як до масштабного засобу відтворення й продукування соціально значущого досвіду та нових технологій людської життєдіяльності; культура є протиположною стихійній активності, не опосередкованій діяльністю людського розуму з усвідомлення уроків минулого, специфіки сучасного становища тощо [2; 3; 9]. Стан адміністративної культури в сучасній українській армії великою мірою визначається національними традиціями та ментальністю, що знаходять своє відтворення в досвіді роботи з кадрами командирів, механізмами їхнього призначення на посади, способами організації праці та стимулюванням до підвищення рівня загальної і професійної компетентності, коли “культурне” продукування нових зразків поведінки здійснюється через конкретні форми управління, що є постійним мисленнєвим опосередкуванням дійсного й належного за допомогою відкриття нових можливостей і ресурсів прогресивних змін [9]. Культура військового управління – це сформовані вміння вирішувати всі види службово-бойових завдань на основі досягнутого досвіду, засвоєних уроків чи тих надбань, що не щезли у вирі минулого, а осіли в пам’яті поколінь військових командирів як способи дій, як методики раціонального ставлення до визначених ситуацій та вирішення відповідних проблем. Таким чином, адмініст-

ративна культура як компонент загальної та управлінської культури містить компетентнісний методологічний потенціал, є рівнем духовно-практичного освоєння спеціальної військової дійсності загалом чи певного її складника зокрема. Адміністративна культура як складник культури військового управління акумулюється в діяльності держави в цій сфері й відтворює її на необхідному рівні. На відміну від організаційної (корпоративної) культури, яка своєю принциповою метою має досягнення максимальної ефективності [5], адміністративна культура – це мистецтво забезпечення гармонійного існування та розвитку всіх ланок військової організації, а також кожної особистості в ній.

Адміністративна культура з погляду компетентнісного підходу ґрунтується на широкому масиві рефлексивно-раціонального опосередкування управлінських дій у війську, що надає їй концептуального значення на загальнодержавному рівні. Зміст цієї культури формально не постулюється (він лише частково фіксується посадовими інструкціями, регламентами тощо), а існує як набір знакових, смислотворчих ідей, символів, дій, вчинків чи прикладів. Останні підтримуються й заохочуються (часто у вигляді заперечення та засудження протилежних) вищими рівнями керівництва й поділяються більшістю членів військового колективу.

Адміністративна культура – це своєрідне колективне мислення з відносно усталеною системою цінностей і базових мотивацій, що орієнтує систему командних рівнів на чітке виконання певних функцій, визначає міру ставлення до військового середовища тощо [9].

Інтерсуб'єктивні виміри адміністративної культури існують як спільне бачення або уможлядно-символічний концепт діяльності, що досить часто знаходить своє втілення у формулюванні місії військової організації. Інтерсуб'єктивну природу військової культури увиразнюють особистісні характеристики її представників, до яких можна зарахувати пасіонарність, толерантність, високі організаційні якості, гостре відчуття військового обов'язку, особливе оперативне й тактичне інноваційне мислення, почуття соціальної відповідальності, ініціативність і цілеспрямованість. Учені підкреслюють, що надособистісна природа адміністративної культури як ідеальної за станом свого буття якості виконує низку функцій, до яких належать функція збереження досягнутого рівня управління, закріплення його найкращих практичних форм у вигляді певних концептів, правил, вимог, алгоритмів тощо [3; 4; 7; 12]. Своєрідна консервативна роль адміністративної військової культури узгоджується з формуванням тих або інших умов для особистісного вдосконалення, запереченням і заміною традиційних форм інноваційними, особливо в конкретних обставинах військових навчальних закладів. Отже, адміністративна культура має не лише консервативну спрямованість, а й виконує конструктивну функцію, встановлюючи обов'язкові для всіх “правила гри”, визначаючи загальні межі діяльності кожного командира та його індивідуальні можливості. На рівні військових підрозділів і навчальних закладів адміністративна культура забезпечує

своєрідний психологічний клімат, проявами якого є усталений інформаційний обмін, практикований стиль управління (командування) та поширений (домінуючий) стиль спілкування [4]; способом її існування на особистісному рівні є постійне переосмислення чинних практик військового управління, пошук нових форм і методів трансформування організації відповідно до вимог суспільства [12].

Висновки. Незважаючи на те, що парадигма адміністративної культури в нашій країні є досить розмитою, оскільки постійно перебуває в процесі становлення й розвитку, вона має свої індикативні показники, до яких належать пріоритетні цінності розвитку, котрі, як смислотворчий концепт, формують відповідні методологічні основи та технологічні засоби військового управління. Тому дослідження військової адміністративної культури має в перспективі застосування аксіологічного підходу, тобто визначення системи пріоритетних для військового управління цінностей, що впливають на формування стратегічних цілей командування, конкретику тактичних рішень окремих командирів та вибір засобів і ресурсів досягнення їх ефективності в професійній підготовці майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Вебер М. Три чисті типи легітимного панування (Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика) / пер. з нім. О. Погорілий. Київ : Основи, 1998. 534 с.
2. Гаєвський Б. Культура державного управління. Організаційний аспект : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 1988. 144 с.
3. Гречкосій І. Загальні типи організаційної культури державної служби України: проблеми та перспективи. *Зб. наук. пр. Одес. регіон. ін-ту держ. упр.* 2005. Вип. 4 (24). С. 180–186.
4. Казимиренко В. П. Соціальна психологія організацій : монографія. Київ : МЗУУП, 1993. 384 с.
5. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента : пер. с англ. Москва : Дело, 1992. 702 с.
6. Надолішній П. Концепція демократичного урядування: сутність і проблеми формування та реалії. *Зб. наук. пр. Одес. регіон. ін-ту держ. упр.* 2007. Вип. 2 (30). С. 46–55.
7. Основы військового управління : навч. посібник / І. Ф. Ролін, С. А. Бабак, В. В. Довбня та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2008. 197 с.
8. Основы управління військами : навч. посібник / С. О. Стародубцев, І. Ф. Ролін, О. М. Шаповал, Є. Г. Башкатов. Харків : Національна акад. НГУ, 2014. 160 с.
9. Петровський П. М. Гуманітарна складова сучасної адміністративної культури. *Теорія та практика державного управління.* 2008. Вип. 3 (22). С. 1–9.
10. Ребкало В. Культура владних відносин. *Зб. наук. пр. Одес. регіон. ін-ту держ. упр.* 2006. Вип. 3 (27). С. 25–35.
11. Скрипник О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). Київ : Логос, 2006. 368 с.
12. Управління повсякденною діяльністю підрозділів : навч. посібник / О. П. Флорін, І. Ф. Ролін, О. М. Шаповал та ін. ; за ред. С. Т. Полторака. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. 379 с.
13. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство : пер. с англ. ; под ред. В. А. Спивака. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 336 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2017.

Денисенко Е. В. Административный компонент управленческой культуры будущих офицеров: компетентностный аспект

В статье рассмотрена проблема компетентностного формирования и развития административного компонента управленческой культуры военных руководителей (командиров) в контексте становления личности каждого будущего офицера как компетентного, ответственного, способного к постоянному самосовершенствованию специалиста с научным, профессиональным, административным и управленческим мировоззрением, творческим практическим мышлением, способного и готового эффективно решать весь комплекс сложных задач, стоящих перед ним как перед субъектом управления в различных военных структурах, подразделениях и учебных заведениях, способного непрерывно наращивать свой управленческий потенциал и практический опыт в сложных условиях современного информационного общества и реальных боевых действий на востоке страны. Акцентировано, что административная культура – это искусство обеспечения гармонического существования и развития всех звеньев военной организации, а также каждой личности в ней.

Ключевые слова: военное управление, компетентностный подход, специфика административной военной деятельности, административно-управленческая культура будущих офицеров, стиль руководства.

Denisenko Ye. Administrative Component of Managing Culture of Future Officers: Competent Prospect

The article deals with the problem of competence formation and development of the administrative component of the managerial culture of military leaders (commanders) in the context of the formation of each person of the future officer as a competent, responsible, able to continuous self-improvement of a specialist with a scientific, professional, administrative and managerial outlook, creative practical thinking, capable and ready to effectively solve the whole complex of complex tasks facing it as the subject of management in different military structures, units and educational institutions capable of continuously increasing its managerial potential and practical experience in the difficult conditions of the modern information society and real fighting in the eastern part of the country. It is emphasized that administrative culture is an art of ensuring the harmonious existence and development of all sections of the military organization, as well as of each individual in it. In terms of a competent approach, administrative culture is based on a broad array of reflexive and rational mediation of managerial actions in the army, which gives it conceptual significance at the national level. The content of this culture is not formally postulated (it is only partially fixed by official instructions, regulations, etc.), but exists as a set of sign, semantic ideas, symbols, actions, actions or examples. The latter are supported and encouraged (often in the form of denial and condemnation of the opposite) by higher levels of leadership and shared by a majority of members of the military unit.

The intersubjective nature of the administrative military culture reveals the personal characteristics of its representatives, which include passionarity, tolerance, high organizational qualities, a sharp sense of military duty, special operational and tactical innovative thinking, a sense of social responsibility, initiative and purposefulness. At the level of military units and educational institutions, an administrative culture provides a peculiar psychological climate, the manifestation of which is a well-established information exchange, a practiced management style (command), and a common (dominant) style of communication.

Key words: military management, competence approach, specificity of administrative military activity, administrative and managerial culture of future officers, leadership style.